

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Poznaniu

LPO.410.020.05.2017
P/17/049

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/17/049 – Lokalne formy ochrony przyrody ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontroler	Ewa Kruszyńska, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do przeprowadzenia kontroli nr LPO/133/2017 z dnia 25 sierpnia 2017 r. (dowód: akta kontroli str. 1, 2)
Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy Czarnków, ul. Rybaki 3, 64-700 Czarnków (dalej: „Urząd” lub „Gmina”).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Bolesław Chwarścianek, Wójt Gminy Czarnków (dalej: Wójt). (dowód: akta kontroli str. 4)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie² niepodjęcie działań w latach 2015-2017 (I połowa)³ w celu zachowania istniejących lokalnych form ochrony przyrody.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Ocenę tę uzasadnia przede wszystkim niezapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań dotyczących lokalnych form ochrony przyrody ustanowionych na terenie Gminy Czarnków. Konsekwencją tego był brak monitorowania stanu obszarów i obiektów oraz brak rzetelnych danych w Urzędzie o faktycznej liczbie i usytuowaniu pomników przyrody i użytków ekologicznych.

Na sformułowanie tej oceny wpływ miały także pozostałe stwierdzone nieprawidłowości, które polegały w szczególności na:

- niezapewnieniu współpracy z innymi podmiotami nadzorującymi lokalne formy ochrony przyrody,
- nierzetelnym wykazywaniu danych o lokalnych formach ochrony przyrody w dziale 2 sprawozdania SG-01,
- niezrealizowaniu zalecenia pokontrolnego NIK po wcześniejszej kontroli i nadal nieprzedkładaniu Radzie Gminy Czarnków raportu z wykonania programu ochrony środowiska.

¹ Formy ochrony przyrody wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 6-9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2014 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016 r. poz. 2134 j.t. ze zm.) - dalej uop lub ustawa o ochronie przyrody - tj. pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo – krajobrazowe.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

³ Okres objęty kontrolą NIK

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Prawne, organizacyjne i finansowe warunki dla ochrony lokalnych form ochrony przyrody.

Opis stanu faktycznego

1. W latach 2015-2017 (I połowa) w Urzędzie nie było wydzielonej jednostki organizacyjnej, ani wydzielonego stanowiska ds. lokalnych form ochrony przyrody.

W obowiązujących, w kontrolowanym okresie, regulaminach organizacyjnych Urzędu, zakres uregulowań dotyczących lokalnych form ochrony przyrody był następujący:

- do zadań Referatu Rolnictwa i Ochrony Środowiska przypisano prowadzenie spraw związanych z ochroną środowiska, a w szczególności dotyczących ochrony krajobrazu oraz udział w tworzeniu terenów chronionych (w dwóch regulaminach organizacyjnych obowiązujących w okresie 1 stycznia 2015 r. – 14 lipca 2016 r.),
- do zadań Referatu Inwestycji, Gospodarki Komunalnej, Rolnictwa i Ochrony Środowiska przypisano zadania związane z ochroną przyrody, w tym użytkami ekologicznymi, pomnikami przyrody (w regulaminie organizacyjnym obowiązującym od 15 lipca 2016 r.)

(dowód: akta kontroli str. 17, 18, 41-43, 74)

Jedyną czynnością związaną z kwestiami lokalnych form ochrony przyrody, jaką powierzono jednemu pracownikowi w Urzędzie, było przygotowywanie dokumentów związanych z wprowadzeniem czy wyznaczeniem obszarów przyrody objętych ochroną⁴. Wykonywał ją pracownik na stanowisku ds. ochrony środowiska w Referacie Rolnictwa i Ochrony Środowiska, a od 15 lipca 2016 r. w Referacie Inwestycji, Gospodarki Komunalnej, Rolnictwa i Ochrony Środowiska.

(dowód: akta kontroli str. 84-95)

2. W planach rzeczowo – finansowych nie uwzględniono w latach 2015-2017 (I połowa) działań dotyczących lokalnych form ochrony przyrody. W okresie tym, do Urzędu nie wpłynęło pismo lub skarga dotyczące tych form ochrony przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 108-122)

W Urzędzie nie było opracowanych standardów działań dla zachowania lokalnych form ochrony przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 239)

3. W latach 2015-2017 (I połowa) w budżecie Gminy Czarnków nie zaplanowano i nie wydatkowano środków na działania dotyczące lokalnych form ochrony przyrody. Gmina nie podjęła prób pozyskania środków na ten cel z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, z wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej lub funduszy unijnych, czy z innych źródeł.

Na działania w zakresie ochrony środowiska i przyrody wydatkowano w Gminie Czarnków w 2015 r. kwotę 159.533,79 zł, w 2016 r. kwotę 137.555,13 zł i w I połowie 2017 r. kwotę 24.000,00 zł. Działania jakie sfinansowano dotyczyły

⁴ W zakresie czynności obowiązującym od 1 stycznia 2003 r. zapisano „przygotowywanie dokumentów związanych z wprowadzeniem ochrony indywidualnej”, a w dwóch zakresach czynności obowiązujących od 15 lutego 2017 r. do 31 marca 2017 i od 24 kwietnia 2017 r. zapisano „przygotowywanie dokumentów związanych z wyznaczaniem obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów o ochronie przyrody”.

kanalizacji, azbestu, obozu ekologicznego, przydomowych oczyszczalni oraz gospodarki niskoemisyjnej.

(dowód: akta kontroli str. 108-122)

Ze środków budżetu Gminy zgromadzonych w 2015 r. z tytułu opłat i kar środowiskowych w kwocie 58.845 zł, wydatkowano w tym roku kwotę 27.456 zł na gospodarkę ściekową i ochronę wód oraz kwotę 8.144 zł na gospodarkę odpadami.

Podobnie w 2016 r., ze zgromadzonych z ww. tytułu środków w kwocie 52.109 zł, wydatkowano na gospodarkę ściekową i ochronę wód kwotę 15.365 zł oraz na gospodarkę odpadami kwotę 12.000 zł..

(dowód: akta kontroli str. 123-128)

4. Według danych wykazanych w sprawozdaniach SG-01 – statystyka gminy, zarówno za rok 2015 jak i 2016, (dalej sprawozdania), w dziale 2 pn. „Ochrona przyrody i krajobrazu (stan w dniu 31 XII)”, w Gminie Czarnków było 5 użytków ekologicznych oraz pomniki przyrody w liczbie 26 pojedynczych drzew, 12 grup drzew i 4 głązów.

(dowód: akta kontroli str. 144-149)

W rejestrze użytków ekologicznych, dostępnym na stronie internetowej BIP Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska⁵, wykazanych było na terenie Gminy Czarnków 10 użytków ekologicznych.

(dowód: akta kontroli str. 150)

Dane w zakresie liczby pomników przyrody wykazane w ww. sprawozdaniach różniły się z danymi pozyskanymi z centralnego rejestru form ochrony przyrody, (dalej crfop), ze strony internetowej⁶ w następującym zakresie:

- w sprawozdaniach wykazano głązy w liczbie 4, a w crfop były 2,
- spośród 15 drzew ustanowionych pomnikami przyrody w 2006 r., w sprawozdaniach wykazano 13 pomników przyrody jako pojedyncze drzewa i jedną grupę 2 drzew, a w crfop było 12 pomników przyrody, w tym grupa 2 drzew,
- w crfop nie było 10 pomników przyrody, w tym grupy 5 drzew; były one wykazane w sprawozdaniach.

(dowód: akta kontroli str. 151)

5. Na terenie Gminy Czarnków znajdowało się 108 obiektów objętych formą ochrony przyrody jako pomniki przyrody, z czego 2 stanowiły głązy, a 106 - drzewa (łącznie 86 drzew w 11 grupach i 20 pojedynczych drzew)⁷. Pomniki przyrody ustanowione zostały niżej wymienionymi aktami prawnymi:

- orzeczeniami Prezydium Wojewódzkiej Rady Nadzorczej w Poznaniu z 1957 r. – 3 pomniki przyrody (w Urzędzie nie było tych aktów),
- decyzjami Wojewody Piłskiego z 1982 r. – 21 pomników przyrody, w tym 3 grupy drzew,
- zarządzeniem Wojewody Piłskiego z 1985 r. – 1 pomnik przyrody (w Urzędzie była tylko część tego aktu),

⁵ Pod adresem: <http://bip.poznan.rdos.gov.pl/inne-rejestry-publiczne>

⁶ Pod adresem: <http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf>

⁷ Według danych uzyskanych w Urzędzie, zweryfikowanych w toku oględzin przeprowadzonych w okresie od 13 do 20 września 2017 r. oraz według złożonych wyjaśnień przez Wójta.

- rozporządzeniem Wojewody Piłskiego z 1992 r. – 16 pomników przyrody, w tym 4 grupy drzew,
- rozporządzeniem Wojewody Piłskiego z 1997 r. – 46 pomników przyrody, w tym 2 grupy drzew,
- uchwałą Rady Gminy Czarnków z 2006 r. – 14 pomników przyrody, w tym 1 grupa 2 drzew,
- uchwałami Rady Gminy Czarnków z 2014 r. – 7 pomników przyrody, w tym 1 grupa drzew.

(dowód: akta kontroli str. 156-166, 171-217)

Na terenie Gminy Czarnków znajdowało się 9 użytków ekologicznych, które ustanowione zostały uchwałami Rady Gminy Czarnków: z 2003 r. (4 w Górze, 2 w Średnicy i 1 w Kuźnicy Czarnkowskiej), z 2005 r. (1 w Komorzewie) i z 2006 r. (1 w Sarbi). Nazwę własną nadano dwóm użytkom ekologicznym: „Lipowy Gaj” w Komorzewie i „Śródpolna ostoja” w Sarbi.

(dowód: akta kontroli str. 152-155, 218-238)

Na terenie obszarów chronionych położonych było łącznie 64 pomniki przyrody i 5 użytków ekologicznych, z czego: 43 pomniki przyrody na obszarze chronionego krajobrazu Dolina Noteci; 5 użytków ekologicznych i 21 pomników przyrody na obszarze chronionego krajobrazu Dolina Noteci i na obszarze Natura 2000 Dolina Noteci (PLH300004), w tym jeden również na obszarze Natura 2000 Nadnoteckie Łęgi (PLB 300003).

Na gruntach prywatnych usytuowany był 1 użytek ekologiczny i 21 pomników przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 152-166)

6. Rada Gminy Czarnków nie wskazała sprawującego nadzór i szczególnych celów ochrony w aktach uchwalonych od 1 maja 2004 r.⁸, tj. od dnia obowiązywania przepisu art. 44 ust 2 uop, zgodnie z którym w uchwale rady gminy ustanawiającej formę ochrony przyrody powinien zostać określony m.in. sprawujący nadzór oraz szczególne cele ochrony.

Jak wyjaśnił Wójt, w uchwałach zostało określone, że ich wykonanie powierza się Wójtowi, „domniemywaliśmy, że Wójt jest organem sprawującym nadzór”.

(dowód: akta kontroli str. 207-210, 233-238, 240-242)

W dwóch uchwałach, nr XLVI/404/2014 z 26 czerwca 2014 r. i nr L/438/2014 z 23 października 2014 r., Rada Gminy Czarnków wskazała jako sprawującego nadzór nad pomnikami przyrody ustanowionymi tymi aktami Nadleśnictwo Trzcianka. Z Nadleśnictwem tym nie zawarto dodatkowych porozumień lub umów na wykonywanie tego nadzoru i ochrony nad pomnikami przyrody oraz nie wymagano raportów/sprawozdań z podejmowanych działań.

W przypadku lokalnych form ochrony przyrody położonych na gruntach prywatnych z właścicielami tych gruntów również nie zawierano porozumień lub umów w sprawie ochrony tych obiektów lub obszarów. Podobnie z innymi nadleśnictwami czy zarządzającymi terenami, na których położone były użytki ekologiczne lub pomniki przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 211-217, 240-242)

⁸ Uchwały nr: XXX/232/2005 z 30 czerwca 2005 r., XLII/331/2006 z 29 czerwca 2006 r. i XLIII/332/2006 z 29 czerwca 2006 r.

7. Rada Gminy Czarnków uchwaliła 27 maja 2010 r. program ochrony środowiska dla Gminy Czarnków na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2017. W odniesieniu do ochrony przyrody, w dokumencie tym zawarto kierunki działań polegające m.in. na:

- objęciu formami ochrony przyrody wartościowych obiektów przyrodniczych,
- rozwoju prac inwentaryzacyjnych w zakresie oceny stanu i rozpoznawania zagrożeń różnorodności biologicznej (wykonanie nowych i aktualizacja istniejących waloryzacji przyrodniczych),
- bieżącej ochronie obszarów i obiektów prawnie chronionych,
- upowszechnianiu i wprowadzaniu form indywidualnej ochrony przyrody w postaci użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej, pomników przyrody,
- selektywnym dostępie do terenów cennych przyrodniczo i ochronie tych terenów przed zainwestowaniem i tzw. dzikim zagospodarowywaniem.

(dowód: akta kontroli str. 264-348)

W harmonogramie czasowo – finansowym realizacji zadań na terenie Gminy Czarnków w latach 2010-2017, stanowiącym załącznik do programu ochrony środowiska, w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu zapisano następujące zadania m.in.:

- edukacja ekologiczna społeczeństwa w zakresie ochrony przyrody jako zadanie ciągłe,
- prowadzenie prac pielęgnacyjnych parków i pomników przyrody, terenów zieleni urządzonej jako zadanie ciągłe, na które na lata 2014-2017 skalkulowano kwotę 35 tys. zł ze środków własnych Gminy.

(dowód: akta kontroli str. 346)

W dokumencie pn. „Strategia Rozwoju Gminy Czarnków na lata 2011-2020”, uchwalonym 25 sierpnia 2011 r., zapisano, że w Gminie znajdują się obszar Natura 2000, który obejmuje Specjalne Obszary Ochrony o kodzie PLH 300004 Dolina Noteci oraz stanowi osnowę przyrodniczego systemu obszarów chronionych, do których należy zaliczyć m.in. projektowany rezerwat Morena Czarnkowska, gdzie ochroną mają być objęte fragmenty starodrzewu dębowego z drzewami pomnikowymi i charakterystycznym runem.

W analizie SWOT, jako mocne strony Gminy wskazano m.in. wyjątkowe walory przyrodniczo krajobrazowe, a jako zagrożenia - słabą świadomość ekologiczną mieszkańców Gminy. Jednym z głównych kierunków działań mających poprawić poziom wykształcenia mieszkańców określono kontynuację działań edukacyjnych i promocyjnych mieszkańców w zakresie ochrony środowiska.

(dowód: akta kontroli str. 350-395)

8. W okresie objętym kontrolą, obowiązywało studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnków uchwalone 24 września 2010 r. ze zm.⁹, dalej studium, w którym podano, że na obszarze Gminy Czarnków w 2007 r. zinwentaryzowano 33 pomniki przyrody. Ustanawiane były one od 1956 r. w następujących latach: 1957, 1982, 1992, 1997 i 2006. Najmłodsze pomniki

⁹ Uchwała nr L/354/10 Rady Gminy Czarnków z 24 września 2010 r. w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnków, uchwała nr XIX/166/2012 Rady Gminy Czarnków z 26 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnków, zatwierdzonego uchwałą nr L/354/10 i uchwała nr XX/175/2012 Rady Gminy Czarnków z 27 czerwca 2012 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnków na obszarze wsi Brzeźno.

przyrody na terenie Gminy występują na terenach leśnych Nadleśnictwa Sarbia (14 pozycji). Zostały one ustanowione na podstawie uchwały Rady Gminy Czarnków z 2006 r. w sprawie ustanowienia pomników przyrody. Wśród pomników przyrody dominują drzewa (109) występujące pojedynczo lub tworzące grupy drzew (łącznie 31 obiektów). Największe zgrupowanie drzew pomnikowych znajduje się w „Lesie Kuźnickim” – 41 drzew. Pozostałe obiekty to dwa polodowcowe głązy narzutowe znajdujące się w miejscowości Romanowo Dolne.

Odnosnie użytków ekologicznych, w studium zapisano, że na obszarze Gminy Czarnków łączna powierzchnia użytków ekologicznych wynosi 17,8 ha i składa się ona z 5 mniejszych terenów ustanowionych na podstawie trzech uchwał:

- z 2003 r. ustanowiono tereny użytków ekologicznych w trzech miejscowościach: Góra (4 fragmenty 3 działek o łącznej powierzchni 2,9 ha), Średnica (2 fragmenty 2 działek o łącznej powierzchni 5,28 ha) i Kuźnica Czarnkowska (2 działki o łącznej powierzchni 7,97 ha),
- z 2005 r. ustanowiono użytek ekologiczny o nazwie „Lipowy Gaj” w Komorzewie o powierzchni 0,42 ha,
- z 2006 r. ustanowiono użytek ekologiczny o nazwie „Śródpolna ostoja” w Sarbi o powierzchni 1,2 ha.

Ponadto, w studium podano, że w rejonie Komorzewa za użytek ekologiczny uznano zadrzewienia, których poszczególne drzewa, ze względu na wiek i rozmiar kwalifikują się do objęcia ochroną jako drzewa pomnikowe. Natomiast użytek ekologiczny w Sarbi to oczko wodne otoczone drzewami, które również ze względu na swój wiek i rozmiar kwalifikują się do objęcia ochroną jako drzewa pomnikowe.

(dowód: akta kontroli str. 410-465)

Do dnia zakończenia czynności kontrolnych NIK w Urzędzie (6 października 2017 r.) nie ustanowiono pomnikami przyrody drzew na terenie użytków ekologicznych w Komorzewie i Sarbi.

(dowód: akta kontroli str. 152-166)

W studium nie zawarto zasad ochrony przyrody, zapisano jedynie, że obszary występowania najbardziej cennej przyrodniczo roślinności i siedlisk przyrodniczych na obszarze Gminy Czarnków objęte są ochroną prawną określoną w ustawie o ochronie przyrody, a sposób ochrony środowiska przyrodniczego określa także ustawa Prawo ochrony środowiska.

(dowód: akta kontroli str. 419, 440, 457)

9. Opracowanie fizjograficzne (z października 2007 r.), sporządzone na potrzeby zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czarnków, zawierało w przypadku użytków ekologicznych i pomników przyrody, poza ich wymieniem w sposób tożsamy jak w studium, również zakazy jakie Rada Gminy Czarnków wprowadziła na terenie poszczególnych użytków i w stosunku do pomników przyrody ustanowionych w 2006 r.

(dowód: akta kontroli str. 396-465)

10. Według stanu na dzień 30 czerwca 2017 r. w Gminie Czarnków obowiązywało 48 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – dalej mpzp, obejmujących powierzchnię 3.210,5112 ha. Na obszarach objętych dwoma mpzp znajdowały się 2 pomniki przyrody, stanowiące grupę drzew i jeden użytek ekologiczny pn. „Śródpolna ostoja”.

(dowód: akta kontroli str. 466-473)

W uchwale z 8 grudnia 2005 r. w sprawie mpzp Gminy Czarnków na obszarze wsi Śmieszkowo i Białężyn ustalono, że w miejscach występowania dwóch pomników przyrody w Białężynie zabrania się ich niszczenia i uszkodzenia oraz budowy w ich sąsiedztwie obiektów budowlanych, które mogłyby mieć negatywny wpływ na obiekt chroniony lub mogłyby spowodować degradację krajobrazu.

(dowód: akta kontroli str. 500)

W rozporządzeniu Wojewody Piłskiego z 31 grudnia 1992 r. wprowadzono zakazy dotyczące ustanowionych dwóch pomników przyrody w Białężynie: wycinania, niszczenia lub uszkodzenia drzew; zrywania pączków, kwiatów, owoców i liści; wchodzenia na pomnik przyrody; zanieczyszczania terenu i stosowania środków chemicznych oraz wzniecania ognia w pobliżu drzew; zmiany stosunków wodnych; umieszczania tablic, napisów i innych znaków za wyjątkiem tablic i znaków związanych z ochroną pomnika; przebywania poza miejscami wyznaczonymi, dokonywania wszelkich istotnych zmian na terenie objętym ochroną w promieniu 200 m od gniazda, a w okresie od 1 lutego do 21 lipca w promieniu 500 m od gniazda.

(dowód: akta kontroli str. 185, 186)

Obszar uznany w 2006 r. za użytek ekologiczny pn. „Śródpolna ostoja”, objęty został mpzp jeszcze przed ustanowieniem tej formy ochrony przyrody, tj. uchwałą Rady Gminy Czarnków z 8 grudnia 2005 r. Odnośnie ww. obszaru, w uchwale tej znalazły się zapisy, o przeznaczeniu terenu, na którym znajduje się obecnie użytek ekologiczny, na cele zieleni urządzonej – parku dworskiego, na którym zakazuje się lokalizowania obiektów budowlanych z wyjątkiem obiektów małej architektury.

(dowód: akta kontroli str. 476)

W uchwale Rady Gminy z 29 czerwca 2006 r. wprowadzono następujące zakazy dotyczące ustanowionego użytku ekologicznego: niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru; uszkodzenia i zanieczyszczania gleby; dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej; likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych; wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych; umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką; zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych.

(dowód: akta kontroli str. 236)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Wójt Gminy Czarnków, będący - zgodnie z art. 91 uop - organem ochrony przyrody, nie zapewnił warunków organizacyjnych i finansowych w stosunku do lokalnych form ochrony przyrody ustanowionych na terenie Gminy Czarnków, pomimo, iż obowiązek taki określony został w art. 4 ust 2 uop. W myśl art. 4 ust. 1 uop, dbałość

o przyrodę będącą dziedzictwem i bogactwem narodowym należy do organów administracji publicznej.

Stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹⁰, również do zadań własnych gminy należy m.in. ochrona przyrody.

Pomimo wyznaczenia przez Radę Gminy Czarnków w programie ochrony środowiska, jako zadania ciągłego w latach 2010-2017, prowadzenia prac pielęgnacyjnych pomników przyrody, nie przypisano tej czynności żadnemu pracownikowi. Nie zapewniono też współpracy z innymi podmiotami nadzorującymi lokalne formy ochrony przyrody lub odpowiedzialnymi za tereny, na których się one znajdowały.

(dowód: akta kontroli str. 84-107, 240-242, 346)

W latach 2015-2017 (I połowa) w Gminie Czarnków nie zaplanowano i nie wydatkowano środków na działania dotyczące lokalnych form ochrony przyrody, pomimo, że część pomników przyrody i użytków ekologicznych nie była oznakowana i nie była utrzymana w należyтым stanie, była zaśmiecona (opis w sekcji ustalone nieprawidłowości w pkt 2 niniejszego wystąpienia pokontrolnego).

(dowód: akta kontroli str. 108)

Wójt wyjaśnił, nie podając przyczyny zaniechania ww. obowiązków, iż Gmina zobowiąże jednostki, na terenie których znajdują się użytki ekologiczne lub pomniki przyrody do prowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych. W budżecie na 2018 r. zostaną zaplanowane środki na lokalne formy ochrony przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 535, 539)

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie niezapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych dla ochrony lokalnych form ochrony przyrody.

2. Podejmowanie działań w celu utrzymania lokalnych form ochrony przyrody.

Opis stanu faktycznego

1. W latach 2015 – 2017 (I połowa) Rada Gminy Czarnków nie ustanowiła form ochrony przyrody, takich jak: pomnik przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne czy zespoły przyrodniczo – krajobrazowe. Rada nie podjęła uchwały w sprawie istniejących form ochrony przyrody zmieniającej listę obowiązujących zakazów lub ich granicę.

(dowód: akta kontroli str. 152-166)

W okresie objętym kontrolą Rada Gminy Czarnków zniosła status pomnika przyrody dwóch drzew z gatunku dąb szypułkowy, wchodzących w skład grupy siedmiu drzew¹¹, z uwagi na utratę przez nie wartości przyrodniczych spowodowaną ich wyrwaniem wraz z karpą korzeniową podczas silnych wiatrów oraz z uwagi na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa publicznego. Projekt uchwały w sprawie zniesienia pomników przyrody został uzgodniony z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Uchwała w sprawie zniesienia pomnika przyrody nie została przekazana do Generalnej ani do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, jak

¹⁰ Dz. U. z 2016 r. poz. 556 j.t. ze zm.

¹¹ Uznanych za pomnik przyrody Decyzją Wojewody nr 68 z 13 maja 1982 r. zlokalizowanych na terenie wsi Jędrzejewo w obrębie działki oznaczonej numerem geodezyjnym 7164/1 oddział leśny nr 790d.

wyjaśnił Wójt, z uwagi na to, że z przepisów jednoznacznie nie wynika taki obowiązek.

(dowód: akta kontroli str. 241-263)

2. Oględzinom poddano 93 pomniki przyrody (86%) i 9 użytków ekologicznych (100%) oraz 7 miejsc, na których pomniki przyrody winny się znajdować według danych uzyskanych w Urzędzie.

Wskazane jako pomniki przyrody 21 drzew i 2 głązy oraz 3 użytki ekologiczne w żaden sposób jako takie nie były oznakowane. Cztery użytki ekologiczne nie posiadały stosownych tablic z obowiązującymi na ich terenie zakazami, a 2 użytki miały wyłącznie tablice z zakazami. Ponadto, 56 drzew było oznakowane jako pomniki przyrody tabliczkami niezgodnymi z wzorem określonym w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Środowiska z 10 grudnia 2004 r. w sprawie wzorów tablic (Dz. U. Nr 268, poz. 2665)¹², a 14 drzew tabliczkami zgodnymi z tym wzorem.

W wyniku oględzin ustalono, że 2 użytki ekologiczne znajdujące się na terenie lasów państwowych Nadleśnictwa Krucz Leśnictwa Goraj i stanowiące jeden - pastwisko i jeden – łąkę, były co roku wykaszane w okresie jesiennym przez Nadleśnictwo. Na koronie drzewa z gatunku lipa drobnolistna, znajdującego się na terenie należącym do Sióstr Felicjanek,¹³ założone były pasy zabezpieczające. Drzewo z gatunku dąb szypułkowy rosnące przy utwardzonej drodze gminnej pomiędzy Gębiczynem a Hutą miało kilka świeżo przyciętych gałęzi od strony drogi. Jeden z 3 dębów szypułkowych rosnących na gruncie prywatnym w miejscowości Gębiczyn, miał przycięte gałęzie dolne i widoczne przyciemnienia w miejscu cięcia. Ww. zabiegom objekty i obszary nie zostały poddane z inicjatywy Gminy Czarnków. W przypadku pozostałych użytków ekologicznych i pomników przyrody nie prowadzono prac pielęgnacyjnych czy ochronnych oraz nie podejmowano żadnych działań aby obszar lub obiekt zachował wartości, dla których ustanowiono go daną formą ochrony przyrody.

Spśród 91 poddanych oględzinom drzew, 7 było martwych (bez liści), z tego 4 stojące, a 2 leżące z wyrwanymi korzeniami. Drzewa oznakowane jako pomniki przyrody, wyróżniały się, na tle innych drzew, znacznymi rozmiarami pnia i korony. Teren 4 użytków ekologicznych i teren tuż przy 2 pomnikach przyrody były zaśmiecone.

W wyniku oględzin stwierdzono, że na terenie Gminy Czarnków nie było 14 pomników przyrody, w tym 2 głązów narzutowych, choć pomniki te były ujęte w wykazie prowadzonym w Urzędzie i zostały wykazane w sprawozdaniach.

Na terenie Gminy Czarnków znajdowały się dwa drzewa (dąb szypułkowy i sosna) oznakowane tabliczkami jako pomniki przyrody, których nie było w wykazie prowadzonym w Urzędzie i które nie były wykazane w sprawozdaniach.

(dowód: akta kontroli str. 516-526)

3. Z ramienia Urzędu nie prowadzono wizytacji czy kontroli stanu lokalnych form ochrony przyrody, nie sporządzano planu takich działań oraz nie sprawdzano realizacji zadań i ochrony, dla których nadzorującym jest inny podmiot. Nie

¹² Tabliczki miały białą obwódkę dookoła ze ściętymi narożnikami, ich szerokość wynosiła 10 cm, szerokość umieszczonego na nich orła w koronie - 7 cm, a umieszczony w dwóch rzędach napis brzmiał: pomnik przyrody (górną rząd), prawem chroniony (dolny rząd).

¹³ Zgromadzenia Sióstr Św. Feliksa z Kantalicjo Prowincji Matki Bożej Częstochowskiej - Siostry Felicjanki w miejscowości Gębice.

wnioskowano również do podmiotu nadzorującego o wykonanie konkretnych działań.

W okresie objętym kontrolą nie stwierdzono przypadków naruszenia zakazów w odniesieniu do lokalnych form ochrony przyrody. Nie występowały również konflikty z Generalnym lub Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska dotyczące tych form ochrony przyrody, ani z właścicielami gruntów, na których zlokalizowana jest dana forma ochrony. Do Urzędu nie wpłynęły wnioski o utworzenie lokalnych form ochrony przyrody.

W latach 2015-2017 (I połowa) nie realizowano programów i kampanii informacyjnych dotyczących ochrony przyrody.

(dowód: akta kontroli str. 531-533)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nie realizowano zadań określonych w programie ochrony środowiska, mających polegać na prowadzeniu prac pielęgnacyjnych pomników przyrody oraz bieżącej ochronie obszarów i obiektów prawnie chronionych. Nie prowadzono przeglądów i kontroli stanu lokalnych form ochrony przyrody.

Poddane oględzinom 4 użytki ekologiczne i teren tuż obok 2 pomników przyrody były zaśmiecone:

- w dniu 13 września 2017 r.: użytek ekologiczny pn. „Lipowy Gaj” (w środku pnia noszącego ślady opalenia znajdowały się szklane butelki, a obok pnia plastikowe wiadro), użytek ekologiczny pn. „Śródpolna ostoja” (na jego terenie znajdowała się szklana butelka, puszka, kołpak), jesion wyniosły rosnący przy zabudowaniach byłej leśniczówki Gębiczyn (obok drzewa składowisko śmieci m.in. kaloryfer żeliwny, bojler, kawałki dykty, opona, metalowe elementy),
- w dniu 18 września 2017 r.: 2 użytki ekologiczne (bez nazwy własnej) w miejscowości Góra, leżące na terenie lasów państwowych Nadleśnictwa Krucz Leśnictwa Goraj (na ich obrzeżach szklane i plastikowe butelki, blaszane wiadra), głaz charakterystycznie przepołowiony na dwie części (tuż przy nim i pod nim zeskładowane śmieci: kilka puszek, plastikowe i szklane butelki, opakowanie po jogurcie pitnym).

(dowód: akta kontroli str. 292, 346, 516, 517, 520-522, 531-533)

Wójt Gminy Czarnków zapewnił, że Gmina poczyni starania w kierunku uporządkowania terenu i zobowiąże jednostki, na terenie których znajdują się użytki ekologiczne lub pomniki przyrody do prowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych. Zostaną zawarte porozumienia i umowy.

(dowód: akta kontroli str. 535-539)

2. Nie oznakowano 23 pomników przyrody i 3 użytków ekologicznych¹⁴ w żaden sposób, a 4 użytków ekologicznych¹⁵ nie oznakowano tablicami z wprowadzonymi na ich terenie przez Radę Gminy Czarnków zakazami. Było to niezgodne z art. 115 ust. 1 uop.

(dowód: akta kontroli str. 516-526)

¹⁴ „Lipowy Gaj”, „Śródpolna ostoja” i użytek ekologiczny znajdujący się w Kuźnicy Czarnkowskiej na działkach ewidencyjnych nr 730 i 1006.

¹⁵ Położone na gruncie lasów państwowych Nadleśnictwa Krucz Leśnictwa Goraj.

Wójt Gminy Czarnków zapewnił, że w budżecie na 2018 r. zostaną zaplanowane środki na zakup tabliczek na pomniki przyrody, tablic informacyjnych o użytkach ekologicznych oraz zakazach dotyczących lokalnych form ochrony przyrody, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

(dowód: akta kontroli str. 535-539)

3. Dane o znajdujących się na terenie Gminy Czarnków pomnikach przyrody zgromadzone w Urzędzie były nierzetelne.

W wyniku oględzin przeprowadzonych w trakcie kontroli NIK, stwierdzono istotne różnice w ewidencji pomników przyrody w Urzędzie wobec faktycznego stanu, a mianowicie:

- a). nie ujęto dwóch pomników przyrody: dębu szypułkowego rosnącego na działce ewidencyjnej 7234/12, w oddziale 866a Nadleśnictwa Trzcianka Leśnictwa Radosiew i sosny pospolitej rosnącej w oddziale 289d Nadleśnictwa Sarbia Leśnictwa Kruszewo. Drzewa te zostały ustanowione pomnikami przyrody przez Wojewodę Pilskiego odpowiednio zarządzeniem nr 42 z 28 grudnia 1985 r. i rozporządzeniem nr 62/94 z 14 października 1994 r.,
- b). wykazano 14 nieistniejących pomników przyrody ustanowionych następującymi aktami prawnymi: decyzjami nr 70 i 71 Wojewody Pilskiego z dnia 13 maja 1982 r. (odpowiednio 2 dęby szypułkowe w Osuchu i wiąz górski w Jędrzejewie); decyzją nr 6/92 Wojewody Pilskiego z dnia 31 grudnia 1992 r. (głaz narzutowy na gruntach prywatnych oraz 3 dęby szypułkowe z grupy 9 w Kuźnicy Czarnkowskiej); decyzjami nr 80, 81 i 82 Wojewody Pilskiego z dnia 7 czerwca 1982 r. (łącznie 6 buków pospolitych w Goraju) i uchwałą nr XLII/332/2006 Rady Gminy Czarnków z dnia 29 czerwca 2006 r. (dąb szypułkowy w oddziale 323h Nadleśnictwa Sarbia Leśnictwa Kruszewo),
- c). wykazano głaz narzutowy znajdujący się na terenie Gminy Trzcianka (działka ewidencyjna nr 7069/1),
- d). wykazano 2 pomniki przyrody (jesion wyniosły i dąb szypułkowy), których ochrona została zniesiona rozporządzeniem Wojewody Wielkopolskiego nr 2/03 z dnia 9 stycznia 2003 r.

(dowód: akta kontroli str. 129-143, 167-170, 527-530)

Odnosnie nieistnienia 14 pomników przyrody Wójt wyjaśnił, że w Urzędzie nie ma dokumentów potwierdzających ich likwidację.

Ponadto, Wójt podał, że w Urzędzie nie było dokumentów potwierdzających likwidację 14 pomników przyrody, a z poczynionych ustaleń (w toku czynności przeprowadzanych przez NIK) podał co następuje:

- „- dwóch dębów szypułkowych w miejscowości Osuch. Z uzyskanych telefonicznie informacji w dniu 27.09.2017 roku od osoby, która kiedyś zamieszkiwała w miejscowości Osuchu dwa pomniki przyrody gatunku dąb zostały zniszczone. Pierwszy przez wyładowanie atmosferyczne (piorun) upadając na istniejące budynki, z których został uprzątnięty. Drugi dąb uległ całkowitemu naturalnemu rozkładowi. Zamieszczona informacja jest również potwierdzona przez emerytowanego leśniczego Nadleśnictwa Sarbia, który pracował na tym terenie.

- wiąz górski: drzewo rosło w pasie drogi wojewódzkiej nr 174 (Czarnków-Wieleń). Został przewrócony na jezdnie przez silne wiatry w roku 2007. Uporządkowania drewna dokonały służby Zarządu Dróg Wojewódzkich w Czarnkowie,
- zgodnie z przeprowadzonymi wyjaśnieniami w Nadleśnictwie Krucz w sprawie uchwały Wojewody Piłskiego z nr 80, 81 i 82 dnia 07.06.1982 roku na terenie Gminy Czarnków Leśnictwo Goraj, miejscowość Goraj Zamek znajduje się 15 buków zwyczajnych. Rozbieżność liczby buków wystąpiła z powody braku dokumentów znoszących pomnik przyrody w Gminie Czarnków. Powyższą liczbę wyjaśniamy na podstawie załączonych dokumentów Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Poznaniu z dnia 21.02.2007 r., nr KP.Pi-1.6634-4/07 oraz Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Pile z dnia 04.08.2014 r. nr Pi.5146.1304.2.2014. Zgodnie ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru Gmina Czarnków dokumentów takich nie otrzymała. Zgodnie z przedmiotowym wykazem w sprawozdaniu SG-01 dział 2 za rok 2017 będzie wykazana ilość 15 drzew,
- dęby szypułkowe położone w Kuźnicy Czarnkowskiej na działce nr 984, zaliczone do grupy pomników przyrody nr 539. Zgodnie z Wielkopolskim Urzędem Wojewódzkim, delegatura w Pile zostały zmniejszone z ilości 9 sztuk do 6 sztuk. Zgodnie z załączonymi pismami Os-Pi-III-6634/4/00 z dnia 20 marca 2000 r.; Os-Pi-III-6634/19/01 z dnia 21 września 2001 r.,
- według oświadczenia (...) - właściciela gruntu, na którym winien znajdować się gład narzutowy - gład narzutowy został przewieziony na plac przy kościele pw. Św. Wojciech w Kruszewie. Ówczesny proboszcz stwierdził, że wszystkie formalności dotyczące przemieszczenia gładu były załatwione. Miało to miejsce w 1997 roku. Gład narzutowy nie zostanie wykazywany w sprawozdaniu SG-01 dział 2 za rok 2017,
- dąb szypułkowy w miejscowości Osuch oddział 323h Nadleśnictwo Sarbia, Leśnictwo Kruszewo został już raz ujęty w Orzeczeniu nr 462 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu (ogłoszone w Dz. U. Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z 30 grudnia 1957r.). Z uwagi na powyższe nie powinien być ujęty w Uchwale Rady Gminy Czarnków nr XLII/332/2006 z dnia 29 czerwca 2006 roku. (...) Z odszukanych archiwalnych dokumentów wynika, że drzewo gatunku dąb szypułkowy rosnący w oddziale 323h na terenie Leśnictwa Kruszewo, Nadleśnictwo Sarbia został ujęty we wniosku Nadleśnictwa Sarbia z dnia 06.06.2006 roku celem ujęcia jako pomnik przyrody.”

W kwestii 2 pomników przyrody (jesionu wyniosłego i dębu szypułkowego), których ochrona została zniesiona rozporządzeniem Wojewody Wielkopolskiego nr 2/03 z dnia 9 stycznia 2003 r., Wójt wyjaśnił, że Gmina nie posiadała informacji dotyczącej zniesienia tych pomników w 2003 r. przez Wojewodę Wielkopolskiego. Brakiem informacji oraz błędem, Wójt wytłumaczył również niewiedzę o objęciu ochroną w 1985 r. i 1994 r. dwóch drzew rosnących na terenie Gminy Czarnków - dębu szypułkowego i sosny pospolitej.

(dowód: akta kontroli str. 534-583)

4. W sposób nierzetelny wykazano w sprawozdaniach za 2015 r. i 2016 r. dane dotyczące lokalnych form ochrony przyrody.

W sprawozdaniach za 2015 r. i 2016 r. wykazano 2, zamiast 6, użytków ekologicznych. Uchwałą nr VIII/61/2003 z 24 czerwca 2003 r. Rada Gminy Czarnków uznała za użytki ekologiczne m.in. 6 gruntów, osobno położonych i nie sąsiadujących ze sobą, zajmujących część działek oznaczonych nr ewidencyjnym:

13/3L (pow. 0,96 ha zakwalifikowany jako łąka kl. V); 16/2L (pow. 1,10 ha zakwalifikowany jako pastwisko kl. VIz); 21/2L (pow. 0,60 ha zakwalifikowany jako zadrzewienie kl. VI); 21/2L (pow. 0,24 ha zakwalifikowany jako pastwisko kl. VIz); 224/1L (pow. 2,25 ha zakwalifikowany jako łąka kl. V); 222/7L (pow. 3,03 ha zakwalifikowany jako łąka kl. V).

(dowód: akta kontroli str. 144-149, 152-155, 218-227)

Wójt Gminy Czarnków wyjaśnił, że w sprawozdaniach, zamiast 6, uznano 2 użytki ekologiczne w Górze i Średnicy, z tego względu, że są one położone w dwóch miejscowościach.

(dowód: akta kontroli str. 240-242)

Ponadto, w sprawozdaniach wykazano pomniki przyrody, których faktycznie nie było w 2015 r. i w 2016 r. na terenie Gminy Czarnków, m.in. dwa głazy narzutowe (opis w sekcji ustalone nieprawidłowości pkt 3.b).-d.) i nie wykazano dwóch drzew – dębu szypułkowego i sosny, o których istnieniu powzięto informację dopiero w toku oględzin przeprowadzonych przez NIK.

Wójt wyjaśnił, że Gmina nie posiadała informacji dotyczącej zniesienia pomników przyrody, stąd wykazywane one były w sprawozdaniach. Zapewnił również, że pomniki przyrody nie zostaną ujęte w sprawozdaniu SG-01 dział 2 za rok 2017.

(dowód: akta kontroli str. 534-538)

5. Wójt nie sporządzał i nie przedkładał Radzie Gminy Czarnków raportów z wykonania programu ochrony środowiska, do czego obliguje art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.¹⁶

Jako przyczynę tego zaniechania, Wójt Gminy Czarnków podał niewiedzę o ww. obowiązku.

(dowód: akta kontroli str. 535-539)

NIK podkreśla, że zalecenie w tym zakresie zostało już raz sformułowane przez NIK w wystąpieniu pokontrolnym z 29 grudnia 2010 r.¹⁷, po kontroli dotyczącej prawidłowości zarządzania środowiskiem w latach 2008-2010 (try kwartały).

Ocena cząstkowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁸, wnosi o podjęcie działań zmierzających do:

- 1) zapewnienia warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań dotyczących lokalnych form ochrony przyrody ustanowionych na terenie Gminy Czarnków,
- 2) uregulowania stanu formalno - prawnego głazu narzutowego przeniesionego do Kruszewa (Gmina Ujście),
- 3) monitorowania stanu i oznakowania lokalnych form ochrony przyrody,

¹⁶ Dz. U. z 2017 r. poz. 519 j.t. ze zm.

¹⁷ Nr LPO-4101-24-04/2010 P/10/13.

¹⁸ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

- 4) wykazywania rzetelnych danych w sprawozdaniu SG-01 dział 2 o lokalnych formach ochrony przyrody,
- 5) sporządzania i przedkładania Radzie Gminy Czarnków raportów z wykonania programu ochrony środowiska.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu.

Obowiązek
poinformowania NIK
o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK, proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Poznań, dnia 11 października 2017 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Poznaniu

Kontroler

Dyrektor

Ewa Kruszyńska
specjalista kontroli państwowej

z up. Grzegorz Malesiński
Wicedyrektor